

Katekizam Katoličke Crkve

Erna VESELY

Sažetak

Nastanak katekizma Katoličke Crkve prikazan je od prvih prijedloga do konačne izradbe. Objašnjena je njegova svrha i namjena, značenje i sadržaj, obilježje i odjek. Kako bi se ova »magna carta« katehetskog navještaja lakše shvatila, članku je dodan povijesni prikaz razvitka katekizma kao pojave u Crkvi.

Katekizam Katoličke Crkve na pragu trećeg tisućljeća promišlja i izriče sadržaj vjere u skladu s promijenjenim kulturnim kontekstom i ubrzanim povijesnim razvitkom u želji da bude oslonac u vjeronaučnom radu i polazište za navještaj cjelovite vjerske istine usred duhovnog ozračja našeg vremena. On je rezultat dugog i ozbiljnog ispitivanja, te osluškivanja potreba Crkve. Upućen i Katoličkim Crkvama istočnog obreda, vodi brigu i o njihovim predajama. Očekuje se da će biti dragocjeno sredstvo nove evangelizacije, tekst vodič, polazište i oslonac za prilagodene i krajevne, narodne i biskupijske katekizme, poticaj za katehetsko stvaralaštvo i ohrabrenje za širu i dublju inkulturaciju kršćanske vjere, te za njezin uvjerljiv navještaj. Katekizam nije popis grijeha već odgovor na pitanje što je čovjek i kako pravedno živjeti, te poticaj za pokretanje životnog procesa kojim po krštenju ulazimo u zajedništvo s Bogom.

Nastanak, obilježja i svrha

Objavljivanje Katekizma Katoličke Crkve (odsada KKC) važan je crkveni događaj. Zato je dobro znati kako je KKC nastao, koja mu je svrha, značenje i sadržaj, obilježje i odjek.

Kad je 25. lipnja 1992. odobrio desetu izradbu Katekizma, papa Ivan Pavao II. je 11. listopada 1992. posebnim pismom dopustio njegovo objavljivanje. Posvetio mu je više nedjeljnih podnevnih i drugih nagovora, te na kraju tri dana, 7, 8. i 9. prosinca 1992. Službeno i svečano papa je 7. prosinca 1992. u Apostolskoj palači u Vatikanu predstavio KKC članovima Rimske kurije, doktrinarnim i katehetskim komisijama biskupskih konferencija te Diplomatskom zboru pri Svetoj Stolici. Njegovo je objavljivanje nazvao radosnim događajem, preporučio ga kao dragocjeni dar Crkvi i svijetu, jer vjerno prenosi kršćanski nauk, odgovara modernim zahtjevima, sažimlje prošlost i ponovno izriče dvotisućljetnu baštinu Crkve, plod je šestogodišnjeg rada i suradnje biskupa svijeta, ispravno iznosi istinu, koju je Bog objavio u Kristu i povjerio Crkvi.

Objavljivanje Katekizma dobilo je svečani liturgijski okvir 8. prosinca 1992. na blagdan Bezgrešnog Začeca, misnim slavljem u Bazilici Svete

Marije Velike, na dvadeset i sedmu obljetnicu Drugog vatikanskog sabora. Papa je KKC povjerio Mariji i nazvao ga zrelim plodom koncilskog učenja, pokoncilskim katekizmom, sažetkom istine koju Crkva navješta svijetu. U Vatikanskoj dvorani za tisak 9. prosinca 1992, pred četiristotine novinara i deset telekamera, prikazao je KKC kardinal Ratzinger, predsjednik Papinske komisije za njegovu izradbu. Napomenuo je, uz ostalo, da KKC nije privatno mišljenje, nego odgovor stoljetnog iskustva Crkve i njoj objavom povjerene istine, kojoj Crkva mora biti vjerna. Izvorni tekst Katekizma na francuskom jeziku bio je prema dogovoru sa Svetom Stolicom objavljen 16. studenog 1992. u Parizu. U prosincu je Vatikanska izdavačka kuća objavila talijanski prijevod. Zanimljivo je, međutim, kako se i kada katekizam javlja i razvija u Crkvi.

Nastanak katekizma

Ovo što danas nazivamo katekizmom rezultat je dugog i složenog razvitka.¹ U korijenu je naziva grčka riječ »catecheo«, odjekivati, a u prenesenom smislu, poučavati živim glasom. Nema je ni u Starom zavjetu, ni u Evanđeljima. Javlja se u prvoj Crkvi sa značenjem – učvrstiti spasenjski navještaj za životni preobražaj. Ulogu živoga glasa postepeno preuzima knjiga, koja sadrži osnovne, jasno izražene kršćanske istine, lake za učenje i prihvaćanje. Katekizmi se s obzirom na namjenu dijele na katekizme »maior«, za biskupe, župnike i katehiste, te katekizme »minor«, za djecu, mlade i odrasle. Prije pronalaska tiska, katekizmi su bili malobrojni, često su to bile ispisane ploče, izložene u crkvi ili domu da se nauči sadržaj. Bilo je i slikovnih katekizama, kao pomoć za nepismene.

Prvim pokušajem pisanog katekizma može se smatrati »Didaché« (Nauk Apostola) iz prvog stoljeća, čija je namjena bila priprema za krštenje. Sv. Augustin je napisao »De catechizandis rudibus«, u kojemu je u dvadeset i sedam poglavlja produbio kršćanstvo. U devetom se stoljeću pripisuje Alcuinu, promicatelju kulturne obnove u doba Karla Velikog, izradba »Disputatio puerorum per interrogationes et responsiones«, s poglavljima: povijesni prikaz, nauk o sakramentima, Vjerovanje i Očenaš. Naslov najavljuje metodu, tj. da se nauk razlaže u pitanjima i odgovorima. Ovo je zanimljivo djelo, preteča modernih katekizama, u uporabi je sve do XII. stoljeća. U velikom opusu sv. Tome nalazimo kratka i jednostavna

1 Podatke za ovaj povijesni pregled razvitka katekizma kao posebne pojave u Crkvi sastavljam prema ovim izvorima: COMMISSIONE EDITORIALE DEL CATECHISMO DELLA CHIESA CATTOLICA, Dossier informativo, Libreria Editrice Vaticana, Vatikan, 25.6.1992, str. 9-15; »Il «Catechismo della Chiesa Cattolica», uvodni članak uredništva Civiltà Cattolica, 2.1.1993. br. 3421, god. 144, str. 4-7.; René Marlé, Un catéchisme de l'Eglise catholique, u *Etudes*, prosinac 1992, br. 3776, str. 689-690.

djela, plod njegovog propovijedanja običnom puku, s katehetskim nacrtom koji obuhvaća Vjerovanje, Očenaš, zapovijedi i sakramente. Godine 1357. nadbiskup Yorka, Thoresby, objavio je »Lay Folks Catechism«, koji je sadržavao Vjerovanje, sakramente, dvije zapovijedi ljubavi, sedam glavnih grijeha i sedam vrlina. Prvi puta javlja se naslov »katekizam«, a pisan je na latinskom i engleskom jeziku.

Veliko stoljeće katekizama je šesnaesto stoljeće. Godine 1529. Luter je od svojih katehetskih propovijedi napisao »Mali katekizam« ili »Enchiridion« za poučavanje osnova vjere, a poslije i »Veliki katekizam«, za produbljenje vjere, kao pomoć propovjednicima u vjerskoj pouci. Iz tog je vremena među katoličkim katekizmima najpoznatiji onaj Petra Kanizija, sastavljen između 1555. i 1560., najprije na latinskom, a zatim i na njemačkom jeziku. Radilo se o djelu »Summa doctrinae christianae« u kojem je bio izložen kršćanski nauk, a zatim prilagođen za različite vrste vjernika. Tekst je bio konkretan, obogaćen izvacima iz Svetog pisma i Crkvenih otaca, sadržavao je bitne istine kršćanske vjere i morala. Njime su se mogli poslužiti crkveni pastiri u poučavanju naroda, ali i vjernici, koji su željeli upoznati vjerske istine. Iz njega su proizašla tri katekizma. Prvi je bio »Catechismus maior« s istim naslovom »Summa doctrinae christianae«, namijenjen sveučilištarcima i učenicima viših škola, a bio je katolički odgovor Luterovom »Velikom katekizmu«. Drugi, »Catechismus minimus«, bio je pak namijenjen djeci i osobama skromne izobrazbe. Između njih postojao je i »Catechismus parvus catholicorum«, koji se obraćao studentima nižih razreda te mladima iste dobi. Kanizijev je katekizam dosegao 500 izdanja i bio preveden na 25 jezika.

Kao plod Tridentinskog koncila (1545-1563) objavljen je g. 1566. »Catechismus ex Decreto Concilii Tridentini ad Parochos Pii Quinti iussu editus«, poznatiji kao »Katekizam sv. Pija V.« ili »Rimski katekizam«. Tridentinski je koncil 16. travnja 1546. odredio da se sastavi Katekizam temeljnih vjerskih istina. Godine 1563. imenovana je Komisija koja ga je trebala izraditi, ali nije stigla, jer se Koncil morao zaključiti. Prije raspuštanja Koncil je povjerio Papi Piju IV. izradbu katekizma zbog čega je ustanovljena Teološka komisija pod vodstvom sv. Karla Boromejskoga. Radovi su trajali do 1566., kada je Pio V. odredio tiskanje katekizma. U predgovoru stoji da ga je želio Koncil, kao zdravi lijek protiv heretičkih spisa, koji prividnom pobožnošću varaju jednostavne vjernike. Koncil želi poučiti kršćanski puk osnovama vjere, te zaduženima za katehezu nudi katekizam s autoritetom Sabora, koji će biti siguran izvor istinâ, čuvati jedinstvo i protumačiti kršćanske dogme. Namjena mu je bila pastoralna, da pomogne u pouci, bude prikladan shvaćanju vjernika, te probudi pobožnost i revnost pastira koji nisu odveć vični teološkim raspravama.

Tridentinski katekizam nije ukinuo dobre prethodne tekstove. Prema već uobičajenoj predaji, kršćanski je nauk u njemu bio protumačen uz

pomoć Vjerovanja, Sedam sakramenata, Deset zapovijedi, nedjeljne mise i Očenaša. Iznio je katoličke stavove ne ulazeći u polemiku. Nije išao za teološkom iscrpnošću. Zamišljen kao pomoć župnicima u vremenu protestantskog raskola, bio je toliko jasan da je stoljećima ostao uzor. Nije međutim zakočio procvat originalnih katekizama među svim europskim narodima, napose u Njemačkoj, Francuskoj i Italiji, gdje su bili dosta poznati katekizmi sv. Roberta Bellarmina, a kasnije sv. Alfonsa de Liguorija i sv. Ivana Bosca.

Neobično je da u devetnaestom stoljeću na misao o jednom sveopćem katekizmu dolazi Napoleon. »Catechismo di Napoleone« iz g. 1806. bio je obvezan za cijelo njegovo carstvo. Prestankom napoleonske avanture, posvuda su opet u upotrebi prijašnji katekizmi. U posve drugom smislu ideju je preuzeo Prvi vatikanski sabor (1869-1870) poradi toga da unese red u veliku raznolikost katekizama. Zbog rata i preranog zatvaranja Sabora ostala je tek želja o malom katekizmu, sažetku koncilskih ideja, koju je donekle g. 1912. ostvario Pio X. Iako je njegov katekizam imao prednosti i manjkavosti, ipak je određenom općenitošću imao i utjecaja, barem na području Italije. Rad se na katekizmima nastavio, te ih je mnogo napisano između dva svjetska rata.

Na Drugom vatikanskom saboru, osim u njegovom pripravnim dijelu, nije bilo govora o jednom jedinstvenom Katekizmu. Na zasjedanju je odlučeno da sav materijal o katehezi uđe u »Directorium de catecheticis populis cristiani institutione«, koji je trebao biti temelj za izradbu nacionalnih katekizama. Prema želji Pavla VI. koncilski su tekstovi trebali biti veliki katekizam suvremenog doba, na što podsjeća i Papa Ivan Pavao II. u »Catechesi tradendae« (br. 2). Što se pak tiče kateheze, smjernice za nju iznesene su u dekretu »Christus Dominus« (br. 14), o pastoralnoj zadaći biskupa, gdje je razrađeno pitanje katehetskog direktorija, načela organizacije kateheze i izradbe priručnika. »Opći katehetski direktorij«, vjeran duhu Drugog vatikanskog sabora, objavljen je 11. travnja 1971. godine. Koncil, dakle nije raspravljao o jednom jedinstvenom katekizmu, ali je ipak dao odlučujući poticaj katehetskom djelovanju, što se poslije pokazalo korisnim, kada su po svim zemljama nastali brojni katekizmi za najrazličitije životne dobi. Među njima je najpoznatiji »Novi katekizam« s podnaslovom »Poruka vjere za odrasle«, koji je g. 1966. objavio nizozemski episkopat. Iako je izazvao polemiku svojim fenomenološkim načinom iznošenja istine, umjesto uobičajenog ontološkog, odigrao je određenu ulogu u razvitku katehetskih udžbenika.

Ivan Pavao II. u Apostolskoj pobudnici »Catechesi tradendae« (1979), objavljenj nakon Biskupske sinode g. 1977., potiče biskupske konferencije neka u jedinstvu s Apostolskom Stolicom ostvaruju krajevne katekizme (Catechesi tradendae, br. 50). Sve je ovo prethodilo novom Katekizmu, koji je ponovo imao svoj vlastiti originalni put.

Nastanak Katekizma Katoličke Crkve

Misao o sveopćem Katekizmu doživljava svoj neočekivani rasplet na izvanrednoj Biskupskoj sinodi 1985. održanoj o dvadesetoj obljetnici Drugog vatikanskog sabora. Sličnih je prijedloga bilo na sinodama 1974. i 1979. Biskupi su upozoravali da poneki katekizmi ne odgovaraju u svemu crkvenom nauku, jer ispuštaju bitno, nedostaje im ispravna hijerarhizacija sadržaja vjere, a kršćansku poruku prikazuju horizontalistički. Od 1979. do 1985. proširio se nemir zbog »razlomljene kateheze« kako ju je nazvao kardinal Ratzinger², te su biskupi u Završnom izvještaju Biskupske sinode u listopadu 1985. (*Relatio Finalis* II.B,4), zahtijevali da se sastavi katekizam ili sažetak katoličke nauke, koji će obuhvatiti vjeru i moral, te biti polazište za krajevne katekizme. Tražili su neka se zdrav nauk izloži biblijski i liturgijski, te prilagodi suvremenom kršćanskom životu.

Ivan Pavao II. podržao je i preporučio na kraju Sinode, 7. prosinca 1985., prijedlog 98% sinodalnih otaca za izradbu sažetka ili katekizma cijele katoličke nauke. Sa zadatkom da pripremi nacrt općeg katekizma ustanovio je 10. srpnja 1986. Komisiju dvanaestorice kardinala i biskupa te Redakcijski odbor od sedam biskupa, teoloških i katehetskih stručnjaka. Predsjednikom je imenovao kardinala Ratzingera. U Redakcijskom je odboru posebnu ulogu imao dominikanac o. Christoph Schönborn, profesor na Teološkom fakultetu u Friburgu, u Švicarskoj, danas bečki pomoćni biskup.

Ujesen g. 1987. izradene su dvije sheme, a u prosincu prednacrt koji je proučilo četrdeset međunarodnih savjetnika. Pošto je u veljači g. 1989. komisija ispitala nacrt katekizma, u studenome je pet tisuća primjeraka ponovno prerađenog teksta razaslano cijelom episkopatu, katoličkim sveučilištima, teološkim fakultetima i katehetskim institutima. Proučavanje i savjetovanje trajalo je do svibnja 1990, kada su stigli odgovori 1092 biskupa u obliku više od 24.000 prijedloga za poboljšanje teksta. U prosuđivanje teksta bili su uključeni svi biskupi i njihovi katehetski stručnjaci. Ispitivanje pristiglih prijedloga trajalo je od lipnja do listopada 1990. te je pokazalo da 18% biskupa tekst smatra vrlo dobrim, 54% dobrim, 18% zadovoljavajućim sa suzdržljivošću, a 10% ga odbacuje. Kritike su se odnosile na moral, uporabu Svetog pisma, te nedostatak hijerarhije istinâ, a dolazile su najvećim dijelom iz anglosaksonskih zemalja. Kardinal Ratzinger je na Sinodi 1990. rekao da je tekst uglavnom dobro primljen. Pregled u vidu konačne izradbe teksta na temelju svih primjedbi obavljen je od studenog 1990. do rujna 1991, te je napravljen novi, sedmi nacrt katekizma, tzv. popravljani i predkonačni tekst, koji je u listopadu 1991. ispitala i

2 J. RATZINGER, *Rapporto sulla fede*, Rim, Ed. Paoline, 1985, str. 27.

prosudila Komisija. Od studenog 1991. do veljače 1992. izrađen je konačni tekst, koji je u veljači Komisija odobrila, te ga podastrla Svetom Ocu. On je posljednji pregledao tekst i dodao posljednje primjedbe. Nakon toga je 30. travnja 1992. dovršeno konačno izdanje Katekizma, koje je poslije šest godina rada i deset preradbi teksta, Papa službeno odobrio 25. lipnja 1992.

Na dan službenog odobrenja, objavljen je »Obavijesni dosje«, u kojemu je Katekizam predstavljen, gdje je dodan kratak povijesni prikaz katehetskih priručnika i nastanka Katekizma, njegovo obilježje, kazalo sadržaja, te popis osoba u komisijama i odborima zaduženih za izradbu teksta. Objavljivanje originala na francuskom jeziku obilježio je Ivan Pavao II. Apostolskom konstitucijom »Fidei depositum« od 11. listopada 1992., tridesete obljetnice otvaranja Drugog vatikanskog koncila. Papa u dokumentu ističe savjetovanje s biskupima i biskupskim konferencijama, teološkim i katehetskim institutima, te da je KKC prinos obnovi crkvenog života i plod rada episkopata Katoličke Crkve, koji je prihvatio poziv da preuzme svoj dio odgovornosti u tako važnom pothvatu za crkveni život.

O tiskanju je odlučila posebna komisija. U početku je bilo zamišljeno da se KKC objavi na glavnim svjetskim jezicima, što se međutim nije moglo ostvariti.

Sadržaj Katekizma

Tekst katekizma u francuskom originalu ima 545 stranica i po uzoru na crkvenu predaju i tridentinski »Catechismus ad Parochos« raščlanjuje sadržaj na četiri dijela, koji odgovaraju Vjeronanju, sakramentima, Dekalogu i Očenašu, odnosno što Crkva vjeruje, slavi, odraz vjere na život i djelovanje, te molitvu. Kršćanin vjeruje u Trojedinog Boga, koji se objavio i priopćio ljudima u osobi Isusa Krista i njegovom djelu – Crkvi. Vjernik slavi Božje otajstvo u liturgiji i prima milost u sakramentima, te živi kao dijete Božje u Kristu i u Duhu, pridržavajući se Deset Božjih zapovijedi. Kršćanin moli Oca neka dođe njegovo Kraljevstvo i očekuje život vječni. Nît koja povezuje četiri dijela, osoba je Isusa Krista. On objavljuje Oca, daje Duha Svetoga, utjelovljenjem, smrću i uskrsnućem donosi ljudima spasenje i prima ih u tijelo Crkve kojoj je Glava i Gospodin. Sin je Božji nazočan kao posrednik u liturgijskom slavlju i djeluje u sakramentima, živi u kršćaninu i uzor je djelovanja djece Božje. Krist moli s kršćaninom i u njemu. S pravom se može reći da je KKC Kristocentričan.

Usredotočen na vjerske istine, prvi, najopsežniji dio, na 207 stranica tumači sadržaj vjere. Počinje tvrdnjom da je čovjek sposoban razumom spoznati Boga i životno se s njime povezati. Bog mu štoviše dolazi ususret objavljujući se po Isusu, što je sadržaj Svetog pisma, apostolske predaje i

propovijedanja Crkve. Na Božju objavu čovjek odgovara vjerom kao osobnim i crkvenim činom. Kršćanstvo nije teorija, nego događaj, susret sa živim Trojedinim Bogom, Ocem koji je u svome Sinu Isusu prihvatio ljudsku narav, te nas u Duhu Svetome sjedinjuje. Stoga kateheza nije pripočivanje vjerske teorije, nego pokretanje životnog procesa, kojim po krštenju ulazimo u zajedništvo s Bogom. Oslanjajući se na Vjerovanje raščlanjeno na ulomke, protumačene su vjerske istine: presveto Trojstvo, Božja svemoć i prividna nemoć, postojanje anđela, istočni grijeh i Kristovo otkupiteljsko djelo, vjera Crkve u Duha Svetoga, spasenje koje primamo od Krista-Glave po Crkvi-Kristovu Tijelu te uskrsnuće mrtvih, kao bitni događaj kršćanstva. Nije izostavljen ni pakao kao posljedica svojevoljnog protivljenja Bogu i ustrajnosti u smrtnom grijehu.

U drugom dijelu od 125 stranica, riječ je o liturgiji i sakramentima, slavljenju kršćanskih otajstava. Počinje tumačenjem značenja liturgije, razlaganjem o sakramentalnoj ekonomiji čije je središte uskrsno otajstvo, njegovo liturgijsko slavlje koje uprisutnjuje Isusovu smrt i uskrsnuće. Završava prikazom Sedam crkvenih sakramenata, zapravo Crkve u ostvarenju. Oni su pak razdijeljeni na sakramente kršćanske inicijacije (Krštenje, Potvrdu, Euharistiju), sakramente liječenja (Pokoru, Bolesničko pomažanje) te na sakramente služenja zajednici (Sveti red, Brak). Protumačeni su kao sveti znakovi kojima čovjek dolazi u dodir s vječnim, jer je primjetno predodređeno za posredništvo u našoj vezi s Bogom. Dok tumači liturgiju i sakramente, KKC se ne oslanja ni na jedan crkveni obred, nego na temeljnu strukturu zajedničku svim obredima, pri čemu se vidi kako brojnim obredima i njihovom raznolikošću uvijek prolazi neprekidna nit zajedničkoga, bitnoga i nepromijenjenoga. U ovom dijelu susrećemo problem spasenja djece umrle bez krštenja. Crkva samo krštenjem osigurava vječno blaženstvo. Bog je vezao spasenje uz sakrament krštenja. No on nije vezan na svoje sakramente. Zato Crkva djecu umrlu bez krštenja povjerava Božjem milosrđu koje želi spas svih ljudi i nada se da postoji put spasenja za njih zbog velike Isusove ljubavi prema malenima. O problemu svećeničkog ređenja žena KKC navodi da je Isus za apostolski zbor izabrao muškarce, a apostoli druge muškarce kao svoje suradnike. Crkva je vezana takvim Isusovim izborom, te stoga smatra svećeničko ređenje žena nemogućim. Zanimljiv je i ulomak o pučkoj pobožnosti i pogrebu.

Treći dio Katekizma, o životu u Kristu, na 151 stranici tumači kršćanski moral polazeći od čovjekova poziva, dostojanstva ljudske osobe i zajednice, Božjeg spasenja po zakonu i milosti, koja vodi k svetosti. Detaljno je obrađeno Deset Božjih zapovijedi, u kojima je izložen sažetak katoličkog morala, prožet novim pogledima, društvenom, političkom i ekološkom etikom, polazeći od Božje zamisli o čovjeku, s posebnim naglaskom na socijalnom, moralnom ponašanju te njegovim temeljima, slobodi i društvenoj pravdi. Moralna je istina povjerena Crkvi, ne da njome manipuli-

ra, već da je naviješta i pomogne čovjeku ostvariti ljudsko dostojanstvo utemeljeno na sličnosti s Bogom. Moral je odgovor na osnovna čovjekova pitanja. Nadilazi ljudsko iskustvo i vezan uz Božansku objavu, zahtijeva sveobuhvatno poimanje ljudskog bića i njegove svete dimenzije. Kršćanski se moral ne može svesti na popis zabranjenog i dopuštenog. On je odgovor na čovjekovu želju da mu život bude sretan, pravedan i uspješan. Polazeći od vjere Crkve Katekizam tvrdi da čovjek može biti sretan samo s drugima i ako je odgovoran za cijelo čovječanstvo. Zajedništvo i odgovornost jednih za druge ostvaruje se u zajedništvu s Bogom i odgovornosti pred njim. Moral dakle uči kako ćemo naći sreću, ne onu egoističnu-prividnu, nego pravu koja je ljubav. On tumači što je ljubav, koja je pravo srce moralnosti. Kršćanski moral sadrži i zabrane, koje čuvaju ljubav i dostojanstvo osobe, tog djela ljubavi Božje. Bog želi da čovjek postigne sreću za koju je stvoren i otkupljen u Kristu, ljubavi Božjoj koja je postala čovjekom. Moral je i susret s Kristom, a zapovijedi su put ljubavi. U svjetlu Božje ljubavi prema čovjeku i dostojanstva ljudske osobe, stvorene na sliku i priliku Božju, valja primiti stroge zahtjeve pete, šeste i sedme zapovijedi, o nedopustivosti eutanazije, samoubojstva, pobačaja, o neurednosti homoseksualnih čina, kao i pretjeranosti u hrani, alkoholu, duhanu, osudu špekulacije, korupcije, osobito političke, služenja javnim dobrima u privatne svrhe, nebrižno učinjenog posla, izbjegavanja poreza, pretjeranog zaračunavanja, falsificiranja, nepoštednog iskorištavanja prirodnih dobara, narušavanja prava čovjeka i naroda.

U ovom dijelu Katekizma mogu se naći zanimljivi odlomci o ljudskoj naravi, strastima i nagnućima, kontracepciji, genetskoj manipulaciji, pornografiji, o terorizmu, prodaji droge, o magiji, spiritizmu, horoskopu i hazardnim igrama, o podvrgavanju autoritetu ili pak neposluhu državi i političkoj vlasti ako su njihovi zahtjevi nemoralni, o obvezi da se sudjeluje u izborima i obrani domovine.

Osvrće se i na ubojstvo u samoobrani, te napominje da obrana može biti ne samo pravo nego i dužnost ako je u pitanju život neke osobe, obitelji, grada i domovine. Rat valja izbjegavati. Opravdan je samo radi legitime obrane, pod uvjetom da pribjegavanje oružju ne izaziva veće zlo i nered, od onoga koji se želi ukloniti. To je tzv. pravedni rat, pred kojim katekizam preporuča oprez i traži stvarnu moralnu opravdanost, čime ujedno umanjuje mogućnost njegovom pribjegavanju. Teško je naime predvidjeti posljedice rata, napose s današnjim sredstvima razaranja, a ne može se izračunati ni materijalna šteta ni ona u ljudskim životima. Zato valja dobro razmisliti nad opravdanošću obrane vojnom silom. U ovom kao i u drugim pitanjima KKC se drži tradicionalnog crkvenog nauka, a teološkom istraživanju prepušta ispitivanje i upotpunjenje onih učenja koja nisu predmet vjere. Isto vrijedi i za smrtnu kaznu, koju KKC ne isključuje u veoma teškom slučaju. Građanske vlasti mogu izricati propo-

cionalnu kaznu uključujući i smrtnu. No, Katekizam preporuča sustavno pribjegavanje pomilovanju. Ako se cilj postiže nenasilnim sredstvima, valja se na njih ograničiti, jer odgovaraju općem dobru i čovjekovu dostojanstvu. KKC i tu polazi od tradicije, a dinamički se otvara raspravljanju o tom pitanju kada dodaje jasno tumačenje pozitivnog razvitka, koji se sve više udaljuje od smrtne kazne.

Četvrti dio Katekizma, sa samo 62 stranice, posvećen je kršćanskoj molitvi kao izrazu nade i našoj potrebi za Božjom pomoći. Prvi je dio tumačenje značenja i načina molitve, a drugi svojevrсни komentar Očenaša, Kristove molitve. Taj dio sažimlje prethodne dijelove, jer je molitva primijenjena vjera, neodjeljivo vezana uz sakramente, koji pretpostavljaju osobnu molitvu. Sakramenti pak daju sigurni smjer osobnoj molitvi, jer je uključuju u zajedničku molitvu Crkve i Kristov dijalog s Ocem. Nedjeljivi su isto tako molitva i moral. Jedino se u razgovoru s Bogom otvaraju putovi pravog ljudskog ostvarenja. Samo ako smo izmireni s Bogom, možemo se izmiriti s ljudima. Taj je dio kratak, ali vrlo zbijen, duhovno bogat, jer je molitva duša i disanje kršćanskog života, a Očenaš, svojim zazi-vima, uzor kršćanske molitve.

Posljednje 93 stranice Katekizma tehnička su pomoć. Njihovo prelistavanje otkriva da su tekstovi Katekizma obogaćeni kratkim citatima Svetog pisma, ekumenskih koncila, sinoda, papinskih dokumenata, ulomcima kanonskog prava, liturgije i crkvenih pisaca, među kojima su sv. Alfons Liguori, Ambrozije, Augustin, Benedikt, Katarina Sijenska, Franjo Asiški, Dominik, Ignacije Antiohijski i Ignacije Loyolski, Ivan od Križa i Ivana Arška, Terezija Velika i Terezija od Djeteta Isusa, Toma Akvinski i župnik Arški, brojni sveci istočne tradicije, kršćanski pisci Origen, Tertulijan, te čak i Ciceron. Njihovi tekstovi očituju ljepotu i bogatstvo istočnog i zapadnog kršćanstva. Na kraju tematski sadržaj uz pomoć broja za svaki ulomak Katekizma pomaže jednostavno prodiranje u sadržaj tog opsežnog djela.

Obilježje Katekizma

Katekizam za 900 milijuna katolika u svijetu obilježiti će crkveni život posljednjeg desetljeća dvadesetog stoljeća. Zbog svojeg povijesnog dometa KKC će označiti i pontifikat Pape Ivana Pavla II. KKC, »magna carta« katehetskog navještaja, već se sada općenito smatra novim i važnim prinosom obnovi crkvenoga života, mogućim lijekom za rane pokoncilске krize, vrijednim sredstvom u službi crkvenog zajedništva.

Katekizam slične važnosti Crkva je objavila prije 400 godina i bio je to onaj tridentinski »Catechismus ad Parochos« s kojim KKC ima dodirnih točaka. Oba su izrađena nakon Ekumenskog koncila, te iako nisu njegovo

djelo, odražavaju njegov nauk. Jednako su oba namijenjena onima koji poučavaju u vjeri, tridentinski župnicima, a KKC biskupima i zaduženima za izradbu katekizama, te pripadaju kategoriji »Catechismus maior«. Zajednička im je ista četveročlana struktura. Podijeljeni su, naime, na četiri dijela, na poglavlja o Vjerovanju, sakramentima, zapovijedima i Očenašu. Tako i poglavlja govore o vjernosti Crkve predaji, onoj apostolskoj, ali i crkvenoj, koja apostolsku produžava. Razlaganje se, međutim, veoma razlikuje. KKC koristi neizmjerni teološki prinos četiriju stoljeća crkvenog života, koncilsko podanašljenje i produbljenje, iskustvo crkvenog života triju desetljeća nakon Sabora, te na pragu trećeg tisućljeća ponovno promišlja i izriče sadržaj vjere, u skladu s drukčijim kulturnim kontekstom i ubrzanim povijesnim razvitkom. Iako vjeran predaji, KKC je usmjeren na budućnost. Želi biti oslonac za vjeronaučni rad, polazište za navještaj cjelovite vjerske istine, dragocjeni, bogati, prikladni i prije svega s istinom suglasni ogleadni tekst. Vjerno iznosi ono što je Bog objavio u Kristu, a on povjerio Crkvi da vjeruje, slavi, živi i moli.

KKC dosiže djela najsjajnijeg srednjovjekovnog kršćanstva. Ima obilježje »summe«, »katedrale vjerskoga znanja«, poprima gotovo enciklopedijske odlike u svome nastojanju oko potpunosti, iako je teško u jednoj knjizi izraziti sve bogatstvo kršćanskog otajstva, skupiti sve odobreno i izgovoreno u Crkvi u dvadeset stoljeća postojanja.³ S tomističkom se zamisli KKC može usporediti i stoga što božansku objavu i djelo spasenja smješta u misaoni sustav čiji je vrhunac metafizički Bog, neizmjerno savršen i sretan u sebi, Bog kojemu se čovjek približava više racionalno nego li ga susreće kroz borbu protiv idola u svome životu i povijesti. KKC naime slijedi spekulativniji vidik teologije, a racionalizacijom je vjere na njegovim stranicama osim Drugog prisutan i Prvi vatikanski koncil. Iako jednostavno iznosi vjeru Crkve, bez argumentiranja ili apologetike, u dijelu njegovih smjernica ipak je nazočna apologetska namjera.⁴

Katekizam ne raspravlja s različitim teološkim školama i strujama, drugim kršćanskim zajednicama i religijama, nego daje bitne odgovore na teološka i moralna pitanja društva na kraju ovog stoljeća. Nema u njemu nekih originalnosti, nove nauke, novih dogmi, obveza i zapovijedi, nego je samo sveobuhvatno izložen katolički nauk utemeljen na poimanju čovjeka, njegova života i sudbine, kao ploda Božjeg djelovanja i riječi. KKC želi pokazati da je vjera ukorijenjena u čovjeku. Nadahnuće su mu Krist i Biblija, prosječno deset puta navedena na jednoj stranici, crkvena predaja i dvadeset i jedan ekumenski koncil, od Nicejskog (325.) do Drugog vatikanskog, koji navodi 767 puta.

3 Usp. MARLÉ, nav. članak, str. 692-693.

4 Isto, str. 693.

Od samog je početka o Katekizmu u tisku stvoren negativni stav i napisane predrasude. Najavljen je kao ukočeni dogmatski sažetak, popis grijeha i kazni, zabrana i osuda. Biskupi su, međutim, željeli da bude prikaz crkvenog nauka u službi života u svim njegovim dimenzijama, napose onoj društvenoj. Taj socijalni i komunitarni pomak prožima cijeli tekst, izlaganje vjerskih istina kao i prikaz moralnog ponašanja Kristova učenika. Kršćani su ozbiljno pozivani na političko zauzimanje, obranu ljudskih prava, te ostvarenje društvene i međunarodne pravde.

Kršćanstvo je događaj, ali i nauk, čije vjerno prenošenje ima temeljnu važnost. Vjernici imaju pravo na čisti i neiskrivljeni nauk, neobojen pojedinačnim, promjenjivim i ideološkim tumačenjima. Crkva može doći do takvog nauka, jer ima središte, objektivno polazište za prosudbu pojedinačnih iskustava, a to su Sv. pismo i tradicija, te kao posljednje jamstvo Petra koji je od Krista primio zadaću učvrstiti vjeru subraće. Petar ispovijeda vjeru, nakon što je u molitvi zazvao pomoć Duha, dugo razmišljao nad Sv. pismom, predajom i radom teologa, ispitao i osluškivao vjeru subraće u episkopatu i vjernika. On prima te ponavlja i određuje u svom činu vjere čin vjere svih Crkvi. U izradbi Katekizma o kojem je riječ, ispitivanje i slušanje bilo je ozbiljno i dugo, tekst su pregledali biskupi i papa te komisija, koja ga je materijalno izradila.

Na kraju valja navesti neka konkretna obilježja. Svaki tematski ulomak završava svojevrsnim kratkim sažetkom najavljenim riječju »ukratko«, što je dobra zamisao, jer unosi jasnoću. Ti kratki sažeci, do kojih je sastavljačima Katekizma veoma stalo, imali bi omogućiti lakše pamćenje, te odigrati ulogu »skraćenih izričaja« vjere Crkve, brzo i lako izgovorljivih rečenica, koje bi mogle postati sadržaj nekog malog katekizma.⁵ Nešto je slično prije više godina predlagao Rahner. Želio je kratke formulacije biti kršćanske vjere, koje se mogu brzo pamtiti i potaknuti praktično zauzimanje. Ima kritika da sažeci u Katekizmu tek djelomično odgovaraju toj želji jer ih je previše i nisu prikladni za izgovaranje u jednom dahu.

Važno je još obilježje Katekizma da je upućen i Katoličkim Crkvama istočnih obreda, o čijim se predajama vodila briga pri sastavljanju teksta. Valja pripomenuti da KKC prožimlje misijski duh i da će biti dragocjeno sredstvo nove evangelizacije.

5 Kad svršavam ovaj članak, već se u knjižarama pojavilo jedno takvo vrlo praktično djelo koje su izradile EDIZIONI STUDIO DOMENICANO(ESD), Sintesi del Nuovo Catechismo, Domande e risposte, Bologna, 1993.

Svrha Katekizma

Svrha je novome katekizmu da bude uzorni, doktrinarno sigurni i potpuni tekst vodič, polazište i oslonac, za katekizme »Minor«, one prilagođene i krajevne, »polazište za narodne i biskupijske katekizme čije je posredništvo neophodno«. ⁶ Budući da je usredotočen na katehetski sadržaj, KKC krajevnim katekizmima prepušta ostale vidike. Zato ne ulazi u pedagoške upute, metodološke i didaktičke primjene, različite prema primaocu i kulturnom kontekstu. ⁷ Sve to ostavlja krajevnim katekizmima. KKC je sastavljen za cijelu Crkvu te se ne bavi pojedinačnim, ne izražava obilježja kultura i društvenih sredina. To prepušta posredništvu narodnih i biskupijskih katekizama, na kojima je da povedu računa o društvenom, kulturnom i crkvenom kontekstu, različitim kategorijama i dobi, profesiji i skupinskoj pripadnosti primatelja.

Prema tome KKC ne ukida i ne zamjenjuje narodne i krajevne katekizme prožete vjerom na razini naroda, biskupija, župa ili pokreta. On je ponuđena pomoć povjerena biskupima za izradbu prilagođenih katekizama prema problemima i potrebama njihovih zemalja i kultura, te ostavljanja mnogo slobode u sastavljanju krajevnih tekstova. Traži se samo suglasnost s ovim katekizmom. Za biskupijske su katekizme, kao i dosad, odgovorni biskupi, a za nacionalne, u skladu s kanonskim pravom, treba odobrenje Svete Stolice. Što se tiče odnosa Katekizma prema dosadašnjim nacionalnim ili krajevnim katekizmima, valja reći da KKC nije okrenut unatrag, u prošlost, u prosudbu prijašnjih katekizama, nego je usmjeren na nove u kojima valja povesti brigu o različitostima i očuvati jedinstvo vjere i vjernost katoličkom nauku. ⁸ KKC želi biti »u službi crkvenog zajedništva i sigurni obrazac za vjersku pouku.« ⁹ Njime nisu uklonjeni ni prevladani nacionalni i krajevni katekizmi. Oni i dalje imaju vrijednost osim ako pokazuju nedostatke s obzirom na točno i potpuno izlaganje crkvenog nauka.

KKC ne želi kočiti katehetsko stvaralaštvo, nego ohrabriti što širu i dublju inkulturaciju kršćanske vjere, pomoći izradbu novih krajevnih katekizama. Da bi bio uvjerljiv, kršćanski navještaj, prema tome i sadržaj Katekizma, mora biti ponovljen i izražen u jeziku i kulturi svakoga naroda, te prilagođen tankoćutnosti i problemima određene sredine. Možda će KKC čak pomoći da se prevlada u nekim sredinama postojeći jaz između hijerarhije i puka, koji je tu i tamo nakon Koncila ostao bez kom-

6 Usp. *Dossier informativo*, str. 21.

7 Isto, str. 22.

8 *Constitution apostolique Fidei Depositum*, u »Catéchisme de l'Eglise catholique«, Pariz, 1992, str. 9.

9 Isto, str. 8.

pasa, a sada u ovom djelu može naći jednostavnu i bez sumnji izraženu vjeru.

Kritika i uspjeh Katekizma

Nekih većih i ozbiljnijih kritika i zamjerki ovom djelu nije bilo. KKC je dobro primljen. Zbog obaviještenosti iznosim ipak neka pitanja koja je naveo pisac osvrta o Katekizmu u časopisu *Etudes*.¹⁰ Najprije je postavio pitanje primalaca. Navedeno je da su to biskupi, čime nisu isključeni ostali čitatelji i korisnici. Velika tiraža prvoga izdanja daje naslutiti da se očekuju drugi klijenti, primjećuje autor, te se pita tko će u zemlji poput Francuske, s nerazvijenom vjerskom kulturom, biti sposoban asimilirati sadržaj djela takvih dimenzija, s toliko različitih informacija? Neće li završiti na policama biblioteka? Zatim misli da su se koncilski citati, na svoju štetu, našli izvan konteksta: Zamjera nedovoljnu hijerarhiju vjerskih istina i citata, potom što su svi dokumenti navedeni na istoj razini, bilo da se radi o Ekumenskom koncilu, enciklici ili krajevnom saboru, iako nisu iste naravi i nemaju jednaku težinu i snagu istine. Zadovoljniji bi bio živim i neposrednim priopćivanjem umjesto nastojanja oko cjelovitosti. Smatra da su srednjovjekovni tekstovi teško shvatljivi nestručnim čitateljima jer ih ne mogu smjestiti u povijesni i kulturni kontekst, te otkriti njihovu trajnu vrijednost.¹¹ KKC neće služiti jedinstvu ukoliko ga neki katolički krugovi budu pokušali iskoristiti kao sredstvo za kritiku i denunciranje onih katekizama, koji neće posve reproducirati njegov sadržaj.¹²

Dnevni je tisak sa zadovoljstvom naveo da KKC ne optužuje Židove za Kristovu smrt, da ih kao zajednicu ne smatra odgovornima za bogoubojstvo. Pod naslovom »Isus i Izrael«, KKC objašnjava Isusov stav prema svome narodu, njegovu zakonu i hramu. U ulomku o Isusovom razapinjanju, tumačeći njegov sudski proces, KKC navodi da Židovi kao narodna zajednica nisu odgovorni za Kristovu smrt, da se odgovornost za njegovu osudu ne može u cjelini pripisati jeruzalemskim Židovima, bez obzira na povike manipulirane svjetine i kasnijih, nakon Duhova cijelom narodu upućena predbacivanja Apostola koji su poticali na obraćenje. KKC dodaje da je Crkva uvijek upozoravala, kako su kršćani i njihov grijeh prouzročili Kristovu muku i smrt.

Protestantske su zajednice pozitivno ocijenile KKC zbog jasno izraženog nauka. Evangelici su pohvalili moderan i lako razumljiv jezik, čak uzbudljiv za čitanje. Luteranima se svidjela jasnoća i sintetičnost. U neka-

10 MARLÉ, nav. članak, str. 689-695.

11 Isto, str. 693-694.

12 Isto, str. 695.

toličkim sredinama KKC je uglavnom primljen kao doktrinarno razumljivi tekst, zanimljiv nekatolicima, jer objašnjava što je katolicizam i razlaže katolički nauk. Iako je u nekim sredinama dočekan s nepovjerenjem, uglavnom se slažu mišljenja da će KKC biti prinos ekumenskom dijalogu zbog tog jasnog, točnog i potpunog iznošenja katoličkog nauka nakon Drugog vatikanskog sabora. Max Thurian, član ekumenske zajednice u Taizéu, smatra ga pravim programom za ekumensko djelovanje i ostvaraj kršćanskog jedinstva, te prigodom za sve ostale kršćanske zajednice da u potpunoj slobodi provjere svoju vjeru i prodube shvaćanje Božje riječi. Čak i u teškim pitanjima, o koja se ekumenski dijalog spotiče, KKC otvara perspektive koje obećavaju. To bi bilo ekumensko služenje Katekizma jedinstvu kršćana.¹³

Zaključak

Katekizam Katoličke Crkve na pragu trećeg tisućljeća ponovno promišlja i izriče sadržaj vjere u skladu s promijenjenim kulturnim kontekstom i ubrzanim povijesnim razvitkom s nakanom da bude oslonac u vjeronaučnom radu i polazište za navještaj cjelovite vjerske istine usred duhovnog ozračja našega vremena, zalaza vrednota i sigurnosti, koje osmišljavaju ljudski život, te gdjekad tragičnu čovjekovu avanturu na ovoj zemlji.

Ovo je djelo događaj jer usred skepticizma i nesigurnosti, nezadovoljstva, obeshrabrenosti, kada se toliki hvataju za čvrsti privid kao što su novac, užitak, uspjeh i bogatstvo, želi biti poticaj suvremenom čovjeku da pobijedi skepticizam i nesigurnost te postane svjestan kršćanskih vrednota koje mogu dati smisao životu, jer nisu utemeljene na ljudskim uvijek krhkim i kolebljivim teorijama i filozofijama, nego na Bogu, koji je nepromjenjiva stijena, te na Isusu Kristu, u kojemu je Bog govorio ljudima i došao im osobno ususret da postanu sudionici njegova Kraljevstva i njegove beskrajne sreće. Drugim riječima, KKC je organski i životno predstavljena kršćanska vjera za današnjeg čovjeka, točna i ozbiljna u svojim izričajima iza koje stoji vrhovni autoritet Crkve. Tako je KKC svjetlo na teškom putu ljudi našega doba, koje ih upućuje što moraju vjerovati, kako voljeti i čemu se nadati.¹⁴

KKC je zamišljen kao organsko izlaganje cijele katoličke vjere, te ga valja čitati kao cjelinu. On nije popis grijeha, moralnih problema i zabrana, nego odgovor na pitanja što je čovjek i kako pravedno živjeti iz čega slijede detalji. KKC valja čitati kao organsko jedinstvo. Nijedan se dio ne

13 Max THURIAN, *La dimensione ecumenica del nuovo Catechismo della Chiesa*, u *Dossier Agenzia APIC*, 24.1.1993.

14 Nav. čl., u *Civiltà cattolica*, str. 13.

može promatrati posebno. Od vjere, temelja i motiva moralnog života i sakramenata, nužne milosti za moralno djelovanje i života u skladu s Evandjeljem, ne može se odijeliti milost i molitva. Sva su naime poglavlja povezana u govor o Bogu, o čovjeku, te njegovu životu i sreći.

Važnosti Katekizma odgovorio je konkretni izdavački uspjeh. Tako je u Francuskoj u prva tri tjedna nakon objavljivanja prodano četrsto tisuća primjeraka. Samo u Rimu potražnja je dosegla tisuću primjeraka dnevno. Zanimanje za Katekizam još je uvijek veliko, te je pomalo i zbog pogrešnih vijesti ali i dugogodišnjeg rada, najtraženije neknjiževno djelo. Sada preostaje da ga vrijeme i upotreba smjeste u kontekst crkvenog života.

CATECHISM OF THE CATHOLIC CHURCH

Emma Vesely

Summary

The origin of the catechism of the Catholic Church is presented, from the first suggestions to its final version. Its aim and purpose, significance and contents, characteristics and resonance are explained. In order to more easily comprehend this »Magna Carta« of catechetical announcement, a historical survey of the development of catechism as a phenomenon within the Church has been added.

The catechism of the Catholic Church on the treshold of the third millennium and proclaims the substance of religion in accordance with the changes within the cultural context and with the accelerated historical developments, with the aim of becoming a mainstay of catechetical work and the starting-point of the revelation of the entire religious truth in the context of the spiritual atmosphere of our time. It is the result of long and serious investigations and of careful consideration of the requirements of the Church. It is intended for Catholic Churches of Eastern Liturgy as well, taking account of their traditions. It is expected to become a precious instrument of new evangelization, a manual, a starting-point, and a mainstay for regional, national, and episcopal catechism, an impetus for catechetical activity and an encouragement for broader and deeper inculturation of the Christian religion, and for its more convincing announcement. Catechism is not a list of sins, but an answer to the questions of what is man and of how to live righteously, an impetus enhancing the process of life initiated by our community with God, through Baptism.